

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2021

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 25.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le THARO:

KAROLO YA A:	Poko	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Ditlhangwa tsa setso	(25)
KAROLO YA C:	Terama	(25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

KAROLO YA A: POKO

- MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
- LEBOKO LE LE SA TLHAOLWANG – Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO

- Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: TERAMA

- Araba potso e le NNGWE.

5. TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI KGOTSA DITLHANGWA TSA SETSO) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA):

Araba FELA dipotso tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama tse o di ithutileng.

Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya C.

Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. BOLEELE JWA DIKARABO

Karabo ya potso ya tlhamo ya poko e tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 250–300.

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 400–450.

Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale, mme di nne maleba.

7. Latela ditaelo kwa tshimologong ya KAROLO e NNGWE le e NNGWE.
8. Nomora dikarabo tsa gago ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo pampiring ya dipotso.
9. Simolola KAROLO e NNGWE le e NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
10. Tiriso ya nako e e tshikinngwang.

KAROLO YA A: Metsotso e le 40
KAROLO YA B: Metsotso e le 55
KAROLO YA C: Metsotso e le 55
11. Dirisa mokwalo le mopeleto o o kannweng ke lekgotla la Bosetšhaba la Puo ya Setswana. Mokwalo wa gago o nne o o buisegang.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimose tseba le tlopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO			
Poko e e tlaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.			
PALO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MADUO	TSEBE
1. 'Nelson Mandela'	Potso ya tlhamo	10	6
2. 'Lerebana wa Letlaleanya'	Dipotso tse dikhutshwane	10	7
3. 'Thulamotse'	Dipotso tse dikhutshwane	10	8
4. 'Madubedube a 1939'	Dipotso tse dikhutshwane	10	9
LE			
Poko e e sa tlaolwang: Batlhatlhojwa botlhe ba TSHWANETSE go araba potso e.			
5. 'Mosadi wa letagwa'	Dipotso tse dikhutshwane	10	10
ELA TLHOKO: Araba POTSO e le NNGWE YA TLHAMO le POTSO e le NNGWE YA TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Mo KAROLONG YA B le mo KAROLONG YA C araba potso e le NNGWE fela.			
KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO			
PADI: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo pading e o e tlaoletsweng.			
6. <i>Leba Seipone</i>	Potso ya tlhamo	25	11
7. <i>Leba Seipone</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	11
8. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Potso ya tlhamo	25	13
9. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	13
10. <i>Masego</i>	Potso ya tlhamo	25	15
11. <i>Masego</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	15
12. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Potso ya tlhamo	25	17
13. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	17
KGOTSA			
DITLHANGWA TSA SETSO: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo ditlhaweng tsa setso tse o di tlaoletsweng.			
14. 'Kilano ya boPekwa le boKgogo LE 'Mogaka Sol Plaatje'	Potso ya tlhamo	25	19
15. 'Mapule LE Kgosi Molefi K Pilane'	Dipotso tse dikhutshwane	25	19
KAROLO YA C: TERAMA			
Araba potso e le NNGWE.			
16. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Potso ya tlhamo	25	22
17. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	22
18. <i>Ga se Lorato</i>	Potso ya tlhamo	25	24
19. <i>Ga se Lorato</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	24

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya TLHAMO e le NNGWE le potso e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Ga o a tshwanela go araba dipotso tse PEDI tsa tlhamo kgotsa dipotso tse PEDI tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso go rurifatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA (✓)
A: Poko (Poko e e tshaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tshaolwang)	5	1	
B: Padi/Ditlhangwa tsa Setso (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	6–15	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	16–19	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO**MELODI YA POKO – RM Ramagoshi**

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong mangwe a le MANE a a tlaotsweng le go tswa go le le LENGWE le le sa tlaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE le DINGWE di le PEDI go tswa mo mabokong a a tlaotsweng le le le sa tlaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele ya leboko le le sa tlaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso ya leboko le le sa tlaolwang.

POKO E E TLHAOTSWENG

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le nne tse di boditsweng.

POTSO 1: POTSO YA TLHAMO

Buisa leboko le le latelang, mme morago o kwale tlhamo e mo go yona o tthagisang maikutlo a mmoki mabapi le kgololo ya ga Rre Nelson Mandela. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

NELSON MANDELA – RK Modisa

- 1 Ke kgagapa ya malemela gotlhe,
- 2 Ke maila-go-kgotlhwa, morwa Mandela
- 3 Mmuedi wa ditshwanelo tsa botho,
- 4 Morati le mofemedi wa 'fatshe la gaabo.

- 5 E rile a gololwa kgolegelong,
- 6 Lefatshe la duma phetelela,
- 7 Puo temokerasi ya phunyeletsa dithaba,
- 8 Ka morwa Mandela a ne a menne phatla.

- 9 Bangwe baeteledipele ba tsutsubanya mariba
- 10 Ka ba boifa Nelson wa Lethosa, Madiba
- 11 Ba re: 'O ne a gololelwang sekamotho seo?'
- 12 Ka a tlile go tsholola megopo re e tsholetswe.

- 13 Aforikaborwa a nna puo lefatshe ka bophara,
- 14 Ntswe ja gagwe ja phunyeletsa mawatle,
- 15 A goeletsa Aforikaborwa yo mošwa,
- 16 Aforikaborwa yo o se nang kgobebelelo.

- 17 Kgalema morwa nkaikhuna wa mmala wa sebilu,
- 18 Barwa le barwadi ba gago ba go lebile,
- 19 Ga ba bolo go fetoga masiela fatsheng la bona,
- 20 Kgalema Enke, kgalema morwa Mandela.

[10]

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

LEREBANA WA LETLALEANYA – FS Khunou

- 1 Bulang ditsebe ke bula letlole,
 2 Ke batla go duma sekgwanyape,
 3 Ke batla go duma jaaka pula ya dikgadima,
 4 Ke rata go ikotla mafatla gompieno,
 5 Ke batla go lela sekgatla.
- 6 Nna ke emetswe ke batho ka dinao,
 7 Ba mpolelela dilo di gana go fela,
 8 Ba re lapeng la bona ga ke batlege,
 9 Ka ke sa nkgane le madi a bona,
 10 Ke a kobiwa ga twe ke lebe gaetsho.
- 11 Bomalome nthuseng ke a kopa,
 12 Leso la ga mme le mpaketse mathata,
 13 Le ntsoseditse diletseng,
 14 Le nkgotseditse molelogadi,
 15 Ga ke sa tlhole ke fitlhelwa sepe.
- 16 Ke anegelwa fela puo phaa,
 17 Bokgaitساديا monyalamme ba a nkila,
 18 Ba re gaetsho ga se mono Kgatleng,
 19 Ke kwa Botswana kwa Kgalagadi,
 20 Ba mpitsa ka maina a ditšhaba disele.
- 21 Fa nka sutlhasutlha ka inaya naga,
 22 A ke tlaa be ke opile kgomo lonaka?
 23 Nna e rile fa mme a tsamaya a nthaya a re,
 24 Ke mothusi ke tlaa sala ke disa bonnake,
 25 Ruri bogolo ke tla mpe ke swele dikano.

- 2.1 Mmoki o tthagisa maikutlo afe tebang le leboko le? Tshegetsisa karabo ka lebaka. (2)
- 2.2 Naya ponagalo e e mo meleng 2 le 3 le mosola wa yona. (2)
- 2.3 Naya sekapuo se se dirisitsweng mo moleng 5 le mosola wa sona. (2)
- 2.4 Tlhalosa mola 9 go ya ka diteng tsa leboko le. (2)
- 2.5 Ke kgakololo efe e o ka e neelang tshika e e iphitlhelang e tshela le letlaleanya? (2)

[10]

POTSO 3: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

THULAMOTSE – JSS Shole

- 1 Ditshipi ke tsele, di tla di thula mabota
 2 Di raleitse, di a kgopha, di a sila!
 3 Ngwana wa motho o metlha ke lerole,
 4 Modumo wa tsona o bipa le dilelo
 5 Lesea le bokoletse, mosadi a tlhaba mokgosi;
 6 Monna o rile ke a makala, a diga dikgono,
 7 Boraro ba itshelatshela dikgaswanyana
 8 Ba swe e etse go sutela Mathulwe.
- 9 Ke yole, e bile o fetile,
 10 'Lapa le setse le ikgonere.
 11 Ke yole o lebile ga molebelebe,
 12 Thulamotse, tlhe, o ne o botsa, re a rapela,
 13 O nne o kopa bona, o re leofetse.
 14 O raleitse phupu tsa borraetsho.
- 15 Ga twe kwa re go yang letlhafula ke toro
 16 Maruo ga a kitla a fula sesolo,
 17 A ka senyetsa base mongwe masimo
 18 A ka nwa le metsi a letamo
 19 A ntlhe re ka fudusiwa le sekgwa sele
 20 Re tlaa tla go kgobama mo sekakaneng,
 21 Re ikora marapo, re ikapara matlalo
 22 Sebi sa kgomo re ka se bona kae,
 23 Dikgomo di phela ka motshikiri?

- 3.1 Mmoki o tlhagisa maikutlo afe tebang le thulamotse? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 3.2 Naya ponagalo e e mo moleng 10 le mosola wa yona. (2)
- 3.3 Naya sekapuo se se dirisitsweng mo moleng 15 le mosola wa sona. (2)
- 3.4 Tlhalosa mola 19 go ya ka diteng tsa leboko le. (2)
- 3.5 Ke kgakololo efe e o ka e neelang batho ba ba fudusang batho ka dikgoka? (2)

[10]

POTSO 4: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

MADUBEDUBE A 1939 – JM Lekgetho le ba bangwe

- 1 Le epile la ja tlhakana moseja ole.
 2 Ga twe go thata, kgomo e tsentse tlhako kgamelong
 3 Thamo ya phala khibidu; ga twe go dubegile,
 4 Go a faratlhatlhannngwa, ga go jewwe diwelang.
- 5 Bomma-bana ba lela mo go botlhokotlhoko,
 6 Ba gadima tlase boo ba gadima godimo.
 7 Ga twe go a boitshega, ga go itsiwe boroko,
 8 Go lala go khidiya sefako sa marumo.
- 9 Bontsintsi ga bo na kwa bo latsang tlhogo gone,
 10 Ba fetogile bakgarakgatshegi ba bofelo.
 11 Go itatswa kgabo ya molelo mo magabona,
 12 E ja e be e wetsa motshegare le bosigo.
- 13 Thaka ya makau e tlogetse magae le metse,
 14 E ineetse go lala godimo ga dithaba,
 15 Ga se bothatanyana, gompieno go sulafetse,
 16 Go tswana fela gare ga mawatle le metlhaba.
- 17 Ga twe monongwaga phatshwana ga e thuse sepe,
 18 Go busa dinonyane tsa loapi, difofane;
 19 Mo metsing gone go fete go iphetlhe sekepe
 20 Sa seka-kadimelela, sekepe sa sesapi.
- 21 E ya gompieno ga se e tlohang e bolelwa.
 22 Gompieno go thulanye botlhale le jo bongwe,
 23 Ka go rakanye bona tota bana ba go tsalwa
 24 Ga ba ga lebagana ditshwantshwang le tse dingwe.

- 4.1 Mmoki o tlhagisa maikutlo afe tebang le ntwana ya 1939? Tshegetsisa karabo ka lebaka. (2)
- 4.2 Naya sekapuo se se dirisitsweng mo moleng 7 le mosola wa sona. (2)
- 4.3 Tlhalosa mola 15 go ya ka diteng tsa leboko le. (2)
- 4.4 Naya ponagalo e e mo moleng 20 le mosola wa yona. (2)
- 4.5 Ke kgakololo efe e o ka e neelang batho ba ba neng ba tsaya karolo mo ntweng ya 1939? (2)

[10]**LE**

POKO E E SA TLHAOLWANG**POTSO 5: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

MOSADI WA LETAGWA – Matšhotlho – SA Moroke

1 Mahutsana a matlhotlhapelo,
2 Setlhogo sa matlhabisaditlhong,
3 Thogo ya morafe le setšhaba,
4 Tiro tsa mosadi wa letagwa,
5 Mohul'a kgosi metsi masetlha,
6 Sehularela monna le bana,
7 A nyalwa ke phafana ya bojalwa.

8 A latlha bana ba tletse ka ntlo,
9 A fara phafana ya bojalwa.
10 Ya samela mo hubeng sa gagwe;
11 Ya mo atla jaaka ke moratiwa.
12 Dino tsa utswa rato lwa pelo,
13 Mme a sala phafana morago,
14 A lala le phafana bosigo.

15 Mo tshokologong ya letsatsi,
16 Re mmona a bapile le dipota.
17 Re mmona a tsokotsokotsega,
18 Jaaka e kete setsokotsane,
19 Se mo tsentse bodikwadikwane,
20 A gatela kwa godimodimo,
21 Maoto a 'gwe a tlhabela lefatshe.

22 A tetema jaaka temeteme,
23 Temeteme, letlhaka la tite,
24 Matlho one a le mahibidu,
25 A bile a tshwana le bobete.
26 Molomo o tsorotla ditete,
27 Ditlhapa di tlhaba jaaka tshetlho
28 Fa a tlhapaola motho ka mmaagwe.

- 5.1 Leboko le, le bua ka ga eng? (2)
- 5.2 Mmoki o kaya eng fa a re 'A nyalwa ke phafana ya bojalwa'? (2)
- 5.3 Tlhalosa mola 17 jaaka o dirisitswe mo lebokong. (2)
- 5.4 Nopola ponagalo ya poko e e dirisitsweng mo meleng 22 le 23 o bo o supe gore o e bone jang. (2)
- 5.5 O ithutile eng go tswa mo lebokong le? (2)

[10]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse di tlhaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

PADI

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

POTSO 6: POTSO YA TLHAMO**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Go a tle go twe, rata batho botlhe, mme o se tshepe ope gonne motho a sa itsiwe e se naga. Tshegetsa karabo ya gago ka ditiragalo go tswa mo pading e. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 7: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO A

Moeka a lemoga fa botoka e le go tshabela kwa kolotsaneng e nngwe ka a se na setlankana.

E rile fa a re o a kokomoga le go retologa, a utlwa lentswe le re, 'Dula fa fatshe pele mosimane.'

A simolola go longwa ke mala a masesane fa a bona lepodisi le le tshwereng tlhobolo 5 le rialo.

E rile fa monna wa lebotsane a fitlha fa go ena, a isa letsogo. Motswagauteng a ja kgobe le ena.

'All tickets,' ga rialo Sempe a fela pelo.

Motswagauteng a tlanola dikgetsana tsa borokgwe. A ema a batla ka fa tlase ga 10 setilo.

Monna wa tlhobolo a mo tsubula jaaka phakalane a phamola kokwana. A mo itaya ka legofi. 'Jy moenie kanse vat nie, Boesmantjie.'

A rialo a mo tshwara ka mmarase wa borokgwenyana le go mo emisa ka ditsetsekwane. Mosadi yo mokima yole, a gana go bona seo, 'A re thuseng ngwana 15 bagaetsho, mapodisi a ya go mmolaya.'

Selelo sa mosadi wa Aforika sa utlwala. Bontsi jwa dumela go koleka. Mongwe a ntsha diranta tse pedi, yo mongwe e le nngwe fela jalo. Hutshenyana e a e tshwereng ya tlala.

A kopa monna wa kate go kwalela Motswagauteng tekete. Kate a simolola go kwala. 'O tswa kae mosimane?'	20
'Foreiborogo morena.' Motswagauteng a bua jalo a ikatametsa le go tenetsa. 'O ya kae?'	
Morago ga go okaoka, a re, 'Gauteng morena.'	25
Mosadi yo montsintsi a ntsha madi a a kwadilweng go duela. A tsaya a a setseng a a neela Motswagauteng. 'O re tanki ka batho ba bantsho.'	
Monna wa lepodisi a mo supa monwana a tswa. 'Ke go fositse tsotsi.'	30
Mowa wa ga Motswagauteng wa re, hu! Fa a ipona a duetse jaaka batho ba bangwe. E bile a tsirikanya sengwe mo kgetsaneng. Terena e fetile kwa gaabo kwa Motsitlane, a ile ka boroko. O thantse e tswa ka Mareetsane. E bile bontsi jwa batho ba ba mo thusitseng bo setse bo fologile le mosadi yo mokima yole a fologile.	

- 7.1 Naya maina a ditsala tsa ga Motswagauteng tsa kwa Motsitlane. (2)
- 7.2 Naya lefelo le ditiragalo tse di tlhagelelang mo temaneng di diragalelang kwa go lona. (1)
- 7.3 Go ya ka temana, ke dilo dife tse PEDI tse Motswagauteng a neng a di dira fa Sempe a batla thekethe? (2)
- 7.4 O ikaegile ka temana, ke lebaka lefe le le neng le dira gore mosadi yo mokima a thuse Motswagauteng? (2)
- 7.5 Ke dilo dife tse PEDI tse Motswagauteng a di ungwileng go tswa mo bathong ba a neng a palame terena nabo? (2)
- 7.6 Faa dintlha di le PEDI tsa tshobotsi ya ga Motswagauteng. (2)
- 7.7 Semelo sa ga Kabo se tlhotlheleditse jang botshelo jwa ga Motswagauteng? (2)
- 7.8 Seipone se tlhotlheleditse Motswagauteng jang mo botshelong jwa gagwe? (2)
- 7.9 Seabe sa ga MmaSepanepodi ke sefe mo tswelatsong ya ditiragalo tsa padi e? (2)
- 7.10 A go siame gore barutwana ba kwa sekolong sa Foreiborogo ba kgetholole Motswagauteng? Tshegetsatsa karabo ka lebaka. (2)
- 7.11 Go ya ka wena a tshwetso e e tserweng ke kgotlatshekelo mabapi le kgetsi ya ga Gokatweng e ne e siame? Tshegetsatsa karabo ka lebaka. (2)
- 7.12 Fa Mokwepa e ne e le rraago, a o ne o ka mo itumelela? Tshegetsatsa karabo ka lebaka. (2)
- 7.13 Ke eng se o se ithutileng go tswa mo go monnamogolo Puso? (2)

[25]

POTSO 8: POTSO YA TLHAMO**OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Go a tle go twe, rata batho botlhe, mme o se tshepe ope gonne motho a sa itsiwe e se naga. Tshegetsa karabo ya gago ka ditiragalo go tswa mo pading e. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 9: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO B

Batho ba photsa ba pitlaganye mo mejakong, ba itlhaganeletse dipalamo, gore ba fitlhe gae go sa bonala. Fa ba se na go phatlalala, ga sala mosetsana mongwe a belege ngwana wa lesea le mosadimogolo wa batho a setse a palelwa ke go tsamaya. Ba gadimaka gore ba bona mang a ba kaela kwa ba yang gone, ba mo tlhoka. Ba ineeletla tsela e e tsenang mo motseng.

5

Setlhako sa mosetsana sa nao lwa molema se ne se tlogela mpa ya lonao mo a gatileng gone. Fa ba ntse ba tsamaya ba kopana le lepodisi. Ba ngunanguneletsa tlase; a sosobaganya sefatlhego, e kete ga a rate mafoko a bona. Morago ga sebakanyana a supa ka monwana ntlheng ya Borwa; a kgaogana nabo a thikitha tlhogo jaaka kgomo e tsenwe ke ntsi mo tsebeng.

10

Ke lotlatlana. Ba tsamaya ba raletse thota go ya ntlheng ya Borwa. Mosadimogolo a ikgoga fela, motho wa batho. Mmadi, ntsamaisa tsela, ntsala, e tle e re ka moso o mpakele. Matlho diala, ga a je sa motho ... Ba tlhatlhoga mokong, ba fitlha ba ema fa pele ga ntlo e bonesitswe ka pone-ditalana ka fa ntle. Fa ba sena go nna ba kabakanya ka sebaka se seleele, ga tswa mosetsana wa mooki mo segotlong sa ntlo e. Ya re a ba bona, a nyenya.

15

Mosetsana a ya fa go ene, a sebaseba nae ka sebakanyana. Yole a thikitha tlhogo, a sonya. Mosetsana a mo rapela ka bopelotelele. Ba tsena mmogo mo ntlong. Mosadimogolo a sala a rapaletse ka fa ntle.

Morago ga sebaka se seleele, mosetsana a tswa a le esi, 'fatlhego se hupile manyaapelo.'

20

'A ba mo tshotse?'

Mosetsana a phitsakeletsa keledi.

'Ba re o tle go mo tsaya leng?'

'Ga ba a ...' dikeledi tsa matlhotlhapelo tsa mo kaba molomo.

25

- 9.1 Naya maina a mosetsana le mosadimogolo ba go buiwang ka bona mo temaneng. (2)
- 9.2 Naya lefelo le mosadimogolo a neng a rapaletse mo go lona. (1)
- 9.3 Go ya ka temana, ke eng se se neng se dira gore monna wa lepodisi a thikithe tlhogo? (2)
- 9.4 Ke ka ntlha ya eng fa setlhako sa mosetsana sa leoto la molema se rema lefatshe ka lona jaaka temana e supa? (2)
- 9.5 Ke dilo dife tse PEDI tse mosetsana a neng a di dira fa a kopana le mooki? (2)
- 9.6 Faa dintlha di le PEDI tsa tshobotsi ya ga Borume. (2)
- 9.7 Seabe sa ga MmaMalebela se tlhotlheletse jang botshelo jwa ga Motlalepule? (2)
- 9.8 Ke eng se se tlhotlheletse Motlalepule go taya ngwana wa gagwe leina la Omphile? (2)
- 9.9 Semelo sa ga RraMosidi se na le seabe sefe mo tswelatsong ya ditiragalo tsa padi e? (2)
- 9.10 A go ne go siame gore Matlakala a pateletse rraagwe go mo isa sekolong? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 9.11 Go ya ka wena a tshwetso e MmaSebolai a e tsereng ya go pata Motlalepule go isa ngwana kwa legang la bana e ne e siame? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 9.12 Fa RraModise e ne e le rraago, a o ne o ka mo itumelela? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 9.13 Ke eng se o se ithutileng go tswa mo go monnamogolo Ofentse? (2)

[25]

POTSO 10: POTSO YA TLHAMO**MASEGO – G Mokae**

Go a tle go twe, rata batho botlhe, mme o se tshepe ope gonne motho a sa itsiwe e se naga. Tshegetsa karabo ya gago ka ditiragalo go tswa mo pading e. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 11: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MASEGO – G Mokae**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO C

'Hei new one,' a gowa gape. 'A ga o batle re tlhakanela dijo tseo? A ga o itse gore 'bana ba motho ba kgaogana tlhogwana ya tsie?'

Jaanong tlhanaselo e e neng e rena kwa lebentleleng e ne e sule, matlho otlhe a le mo go bona. Ntsime a lemoga kgatlhegelo e, mme a ba notela leitlho le go ba nyebela, morago a boela kwa go Masego: 'A gongwe kwa o tswang teng lo a timana?'

5

Barutwana ba thubega ka setshego go utlwa seo.

'O a reng?' Masego a ema, mme a botsa ka bogale.

'O a go bitsa. Ace o a go bitsa mosetsanyana ke wena,' mongwe wa balatedi ba ga Ntsime a ithaopa go mo tlhalosetsa go itumedisa mogaka wa gagwe; a mmitsa ka leina la gagwe la kgwele.

10

'Ke boditse ena, e seng wena, tsheganaingate!' Masego a kgalema a befile, mme moithaopi a swaba nko go feta molomo. A sa dige matlho jaaka basetsana ba bangwe fa ba bua le Ntsime, Masego a boela kwa go ena, lentswe le ntse le tletse kgalefo. 'O a reng?'

Ntsime a se dumele se matlho a gagwe a se mmontshang, se ditsebe tsa gagwe di se mo utlwisang. O ne a simolola go utlwa mosetsana a bua le ena ka bosilo jo bo kana.

15

'Ka re tlaa kwano mosetsana!' a bua a gatelela, a setse a fela pelo, a ikutlwa gore o tlaa bata motho ka legofi.

'Ga ke tlhaloganye gore goreng ke tshwanelwa ke go tla koo; segolo setonna fa o mpitsa ka go tlhoka tlotlo goo. Ga ke ntšwa go bidiwa ka molodi, le gone ga ke lelata la gago go taboga nako nngwe le nngwe fa o mpitsa,' Masego a araba ka lentswe le le bobebe, mme a tswelela pele go ya kwa tulong ya gagwe ya go ja ya tlwaelo.

20

Barutwana ba bangwe ba tlamparelwa ke kgakge; melomo e atlhame, dintsi di ka timelela teng ga yona, matlho a rotogile ka go sa dumele se a se bonang. Ga go na mosetsana yo a kileng a gana Ntsime.

25

- 11.1 Naya maina a bokgaitسادie Masego. (2)
- 11.2 Naya lefelo le ditiragalo tse di tlhagelelang mo temaneng di diragalelang kwa go lona. (1)
- 11.3 Go ya ka temana, ke dilo dife tse PEDI tse di neng di dira gore Masego a se itumelele mokgwa o Ntsime a neng a mmita ka ona? (2)
- 11.4 O ikaegile ka temana, ke lebaka lefe le le neng le dira gore Ntsime a gakgamalele Masego fa a gana go tla kwa go ena? (2)
- 11.5 Ke dilo dife tse PEDI tse barutwana ba neng ba di dira go bontsha fa ba gakgamaletse mokgwa o Masego a neng a araba Ntsime ka ona? (2)
- 11.6 Faa dintlha di le PEDI tsa tshobotsi ya ga Phooko. (2)
- 11.7 Semelo sa ga *Vusi Mngoma* se tlhotlheleditse jang botshelo jwa ga Masego? (2)
- 11.8 Ke eng se se tlhotlheleditseng MmaSontaga go tsaya Masego go ya go nna nae kwa ga gagwe? (2)
- 11.9 Seabe sa ga Selamolela ke sefe mo tseweletsong ya ditiragalo tsa padi e? (2)
- 11.10 A go siame gore *Nomhle* a lwele madi a ga *Vusi Mngoma* ntswa ba ne ba setse ba tlhalane? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 11.11 Go ya ka wena a tshwetso e ba ga *Lazar* ba e tsereng ya go fudugela kwa Moseja e ne e siame? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 11.12 Fa Kgabo Motsepe e ne e le rraago, a o ne o ka mo itumelela? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 11.13 Ke eng se o se ithutileng go tswa mo go *Sannah*? (2)

[25]

POTSO 12: POTSO YA TLHAMO**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

Go a tle go twe, rata batho botlhe, mme o se tshepe ope gonne motho a sa itsiwe e se naga. Tshegetsa karabo ya gago ka ditiragalo go tswa mo pading e. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 13: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO D

O ne a lora a setse a ipona a na le maatla a go lebagana le Kgosi Kgololo mo matlhong, a mmolelela gore ke nako jaanong, ya gore ene le morwadie Palesa ba nyalane. Matsetseleko o ne a bo a boa a ipotsa gore tota Kgosi Kgololo a ka tsaya kang e e ntseng jalo jang. O ne a nagana gore gongwe kgosi a ka mo koba mo morafeng wa gagwe kgotsa a ka mo athola leruo lotlhe la gagwe.

5

Bonnete ke gore, Kgosi Kgololo e ne e le kgosi e e siameng thata. Kgosi ya metlheng ya segompiano, e e neng e eletsa go bona ditlhabololo, e bile e rata tlhabologo le kgololosego mo morafeng wa yona. Kgosi Kgololo o ne a itlhokela fela dikakanyo tse dišwa, baeletsi ba sejaanong le tlhatlhelelo ya dithuto ka ga botshelo jwa segompiano.

Banna ba lekgotla, baeletsi ba kgosi, borangwaneagwe le bomalomaagwe e ne e le bale ba maloba. Ba ne ba sa batle go utlwa sepe ka diphetogo, ba sa tlhaloganye gore ngwao le ditso, o kgona go nna o ntse o di tshededitse mo tlhabologong. Ba ne ba sa itse sepe ka tlhabologo, ba itse fela go betsa ka seme ntle le go botsolotsa pele. Ba ne ba sekisa morafe ka patiko le go nyatsa bao ba neng ba le dikobo di magetleng. Fa o ne o le gopane wa moikapari kwa Phiritshweu, o ne o sa bonwe ka sepe, e bile o ne o ka se bone tšhono ya go bona o tshwaela sengwe kwa kgotleng.

10

15

Kgori e ne e le mongwe wa banna bao. Ba ne ba itsege ka go jela motho kgomo le go mo athola fela go sa twe sepe. Borena jwa bone bo ne bo potile jwa kgosi ka kwa. Matsetseleko o ne a itse tseo tsotlhe, e bile a di gopola sentle. Tseo e ne ya nna dilo tse di neng di busetsa dikakanyo tsa gagwe kwa morago, fa a ne a akanya go boela morago kwa Phiritshweu. O ne a itse sentle fa botshegatingate le bomapodikaene ba ne ba sa bonwe ka sepe kwa Phiritshweu. Fa o ne o ka dira phosonyana fela e e sa reng sepe, e mang le mang a ka e dirang, o ne o patlama ka mpa ya sebete, o kgwathisiwe. Ngwana kgotsa mošwa o ne a se na lefoko gotlhelele.

20

- 13.1 Naya maina a bokgaisadie Matsetseleko. (2)
- 13.2 Naya leina la lefelo le motho yo o lorang a neng a le kwa go lona. (1)
- 13.3 Go ya ka temana, ke dilo dife tse PEDI tse di neng di tshabisa Matsetseleko go bolelela Kgosi Kgololo ka ga lerato la gagwe le Palesa? (2)

- 13.4 O ikaegile ka temana, ke lebaka lefe le le neng le dira gore Kgosi Kgololo a buse morafe wa gagwe ka tolamo? (2)
- 13.5 Ke dilo dife tse PEDI tse di neng di dira gore Matsetseleko a palelwe ke go boela kwa Phiritshweu? (2)
- 13.6 Faa dintlha di le PEDI tsa tshobotsi ya ga Kelogile. (2)
- 13.7 Semelo sa ga Mmathapelo se tlotlheleditse jang botshelo jwa ga Baagileng? (2)
- 13.8 Ke eng se se tlotlheleditseng Morongwe le Segonyamatlho go taya lebenkele la bona 'Rebawetse *General Dealer*'? (2)
- 13.9 Seabe sa ga Morongwa ke sefe mo tswelatsong ya ditiragalo tsa padi e? (2)
- 13.10 A go siame gore lenyalo la ga Kukama le tshwarelwe kwa Phiritshweu? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 13.11 Go ya ka wena a tshwetso e Palesa a e tsereng ya go fitlhela batsadi ba gagwe sephiri sa kopano ya gagwe le Matsetseleko kwa Kgaladi e ne e siame? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 13.12 Fa Tshetlho e ne e le rraago, a o ne o ka mo itumelela? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 13.13 Ke eng se o se ithutileng go tswa mo go Segonyamatlho? (2)
- [25]**

KGOTSA

DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse di tlaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 14: POTSO YA TLHAMO**DITLHANGWA TSA SETSO – G Leeuw le ba bangwe**

Kwala tlhamo ka ga ditlhangwa tse di latelang.

- 'Kilano ya boPekwa le boKgogo' – SJ Malao
- 'Mogaka Sol Plaatje' – PC Mooa

Tlhalosa ka moo leboko la ga 'Mogaka Sol Plaatje', naane ya 'Kilano ya boPekwa le boKgogo' le seane sa 'letlhaku le lešwa le agelelwa mo go le legologolo' di ka go thusang ka teng go bopa se o batlang go nna sona mo isagong le botshelo jwa gago mo loagong. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 15: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****DITLHANGWA TSA SETSO – G Leeuw le ba bangwe****NAANE: 'MMAPULE' – BP Lekome**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO E

Ga twe e rile bogologolo ga bo go na le mosetsana yo o neng a se na boitumelo, leina la gagwe e ne e le Mmapule. Rraagwe Mmapule o ne a nyala mosadi wa motlholagadi yo o neng a na le bana ba basetsana ba le babedi ka mosadi wa gagwe a ne a iketse badimong. Mmaagwe Mmapule yo e seng wa madi o ne a mo tlhoile ka sa ntšwa le katse. Sengwe le sengwe se sentle se ne se tshwanetse bana ba gagwe ba madi. Dikakanyo tse dintle, lerato, diaparo tse dintle, ditlhako le tse dingwe e ne e le tsa bana ba gagwe.

5

Mmapule ena e le yo o dirang motshegare otlhe a le esi, go se yo o mo tlang thuso. Mmapule o ne a le montle thata le fa a ne a apara maleka. Bomogoloe ba ne ba apara bontle fela ba ne ba sa atamele Mmapule ka bontle.

10

Ka letsatsi lengwe Mmapule o ne a bona mesese ya ditlobelelo e mešwa e tsena kwa ntlong ya gaabo. Mmapule ga a ka a itena go botsa gore wa gagwe o kae gonne o ne a itse gore ena ga a rekelwa sepe. Bana ba ga mmaagwe Mmapule yo e seng wa madi ba ne ba ya moletlong kwa kgosing gonne morwa kgosi a ne a tshwanetse go itlhophela mosadi go tswa mo makgarebeng.	15
Mmaagwe Mmapule yo e seng wa madi, o ne a raya Mmapule a re: 'Wena o tlaa sala o tlhatswa dijana, o phepafatsa ntlo, mme pele ga moo, o tshwanetse go thusa bana ba me gore ba nne bantle.'	
Fa ba fetsa go tsamaya ba ne ba tlogela Mmapule mo ntlong a ntse a dira. Ka Mmapule a ne a eleditse go ya moletlong o, ka le ena a ne a rata go nyalwa ke kgosi, o ne a sala a lela sa ga Ragele ka ntlha ya kutlobotlhoko. Katse ya ga Mmapule e ne e ntse e mo lebile ka kutlobotlhoko, mme ya tswa lefoko ya re: 'Se lele, go tlaa siama.'	20
Ka ponyo ya leitlho Mmapule o ne a bona mosadimogolo mo lefaufaug, mme ena a mo raya a re: 'O se utlwe botlhoko Mmapule gonne le wena o tlaa ya moletlong.'	
Mmapule o ne a araba ka gore: 'A ke tlaa ya moletlong ka maleka a ke a tsweleng a? Batlhanka ba kwa kgosing ba tlaa nkoba.'	25

- 15.1 Naane e ke ya mofuta ofe? (1)
- 15.2 Go ya ka temana, ke ditiro dife tse PEDI tse Mmapule a neng a di newa pele ga bomogoloe ba ya moletlong? (2)
- 15.3 Fa bomogoloe Mmapule ba apara diaparo tsa ditlobelelo jaana, ba ne ba ipaakanyetsa go ya kae? (1)
- 15.4 Ke seane sefe se o ka se dirisang go bontsha gore motho ga a ke a sotlegela ruri? (1)
- 15.5 Naya semelo sa ga mmaagwe Mmapule yo e seng wa madi o bo o se tshegetse ka lebaka. (2)
- 15.6 Seabe sa mosadimogolo e nnile sefe mo tswelatsong ya ditiragalo tsa naane e? (2)
- 15.7 Dirisa leele go bontsha fa Mmapule a ne a humanegile. (2)
- 15.8 Go ya ka wena, a o bona naane e, e khutlisitswe sentle? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 15.9 A o dumelana le ntlha ya gore ngwana fa e se wa gago o tshwanetse go mo tshwara makgwakgwa? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)

LEBOKO**NOPOLO F****KGOSI MOLEFI K PILANE – MOM Seboni le EP Lekhela**

- 1 O tlogeletswe motse ke mogolowe,
 2 Ke mogolowe ke Pilane-a-Pheto,
 3 O disitse sope la ga mmaagwe
 4 Lesope la ga Seingwaeng-a-Lekanyane.
 5 Molefi feela motse matlakala
 6 O kate mesima o e hupelele,
 7 Le matlapa a thujwe a a re kgopa
 8 A lala a re ribolola menwana,
 9 Fa re ya go botšhela ka kwa Kgosing,
 10 Batla matimela Morena Molefi,
- 11 Matimela a batho o a gorose,
 12 O etse dikgomo o tswa go di batla,
 13 O ba fophole ka ditelekerafa.
 14 Ba bangwe ba utlwala ka kwa Dikapa,
 15 Ba bangwe ba utlwala ka kwa Natala,
 16 Ba na le Dikobe ngwana wa ga Nthite,
 17 Bontsi jwa bone ke boJohannese,
 18 Bangwe banna ba tlogetse basadi,
 19 Basadi le bana ba keta botsofe,
 20 Ba letsa borraabo mogolwane,
 21 Ga ba apara ba itshopere fela.
 22 Makau a paletse kwa Makgoeng.

- 15.10 Leboko le ke la mofuta ofe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 15.11 Leboko le, le bua ka ga eng? (2)
- 15.12 Mmoki a re Kgosi Pilane a dirise mokgwa ofe wa tlhaeletsano go bitsa morafe wa gagwe o o faletseng? (1)
- 15.13 Goreng mmoki a dirisitse ponagalo ya poko e e fitlhelwang mo moleng 19? (1)
- 15.14 Tlhalosa mola wa bo 21 ka mafoko a gago. (2)
- 15.15 O ithutile eng go tswa mo lebokong le? (2)

[25]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 16: POTSO YA TLHAMO**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokia**

Tlhagiso e e reng sephiri ga se fitlhegele ruri le gore maaka a maoto makhutshwane, e tota e le nnete e e se nang bana ba phefo. Tshegetsatsa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo tsa teramakhutshwane ya 'Metlholo ga e fele'. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 17: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokia**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO G

LEGAE:	Ntho e e mo pelong ya me, e ntse e tutela motsotso le motsotso. Ga ke itse gore ngwaga o, ke tla bona bokhutlo ba ona. Ga ke itse gore go tloga fano, ke tsaya tsela efe. Fa ke lebelela fa pele ga me, ke bona mafaratlhatlha a ditsela. Tse dingwe di lebile botlhaba, borwa, bophirima, godimo le tlase.	5
NKITSING:	Abuti, re a tlhaloganya gore o mo maemong afe. Busa mowa, tlogela go ratharatha ka pelo.	
LEGAE:	Ntshidi ke ntse ke mo tsaya jaaka ngwanake, ke mo rata. Ke ntse ke šaba bogobe ka moro wa phiri, madi ke a isa kwa dithutong tsa ga Ntshidi.	10
MALEBYE:	Le gale, go itse Ona. Modiri ga se moji. Badiri ba le bantsi ba ke ba itseng, ga ba a ke ba roba se ba se jetseng. Bangwe ba bona maungo a bona a jewa ba a lebile. Bangwe ba a tlogetse, a sala a senngwa ke batho fela, ba sa a utlwele botlhoko. Ke botshelo. Bo jalo. (Letsatsi morago ga bogadi, Legae a tsogelela tirong, fela a se ka a boa. Ka Labobedi mo mosong, Tlhapi a tsogelela kwa ga Nkitsing.)	15 20

TLHAPI:	(O a kokota.) Kokokoko! Ke ura ya borobedi, o sa ntse a robetse! Ka gongwe le ena o ngaletse fa rre a tsere bogadi! (O a kokota)	25
NKITSING:	(O bula setswalo.) Ke wena! Ke ntse ke gateletswe ke boroko. Ke lora batho ba le bantsi ba le fa gae fa. Fa ke ntse ke lebeletse, ka bona banna ba kukile lekase. Ke thanya fa o kokota.	30

- 17.1 Mmuisano o o tsenyeletsang Malebye le Legae mo nopolong e o diragalela kwa kae? (1)
- 17.2 Ke lebaka lefe le le tlhodileng kgotlhang e e fitlhelwang mo temaneng e? (2)
- 17.3 Faa maina a le MABEDI a mapodisi a a neng a tshwaragane le kgetsi ya ga Ntshidi. (2)
- 17.4 Nopola mela e le MEBEDI e e bontshang fa Legae a bonela pele loso lwa gagwe. (2)
- 17.5 Ke dintlha dife tse PEDI tse Malebye a rotloetsang mogoloe ka tsona go ya ka temana? (2)
- 17.6 Ke eng se se tlotlheditseng Legae go fuduga kwa gaabo? (2)
- 17.7 Ke dilo dife tse PEDI tse Legae a di diretseng Ntshidi? (2)
- 17.8 Semelo sa ga Tlhapi se thusitse jang mo go tswelletseng pele ditiragalo tsa teramakhutshwe e? (2)
- 17.9 Ke seabe sefe se Seane a nnileng le sona mo kgolong ya kgotlhang ya teramakhutshwe e? (2)
- 17.10 Fa rraagwe Tlhapi e ne e le tsala ya gago, ke kgakololo efe e o neng o ka e mo naya? (2)
- 17.11 Go ya ka wena, a go ne go siame gore Malebye a se ke a pata Tlhapi kwa magading a ga Ntshidi? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 17.12 Fa o ka bo o le lekau la ga Ntshidi, o ne o ka dira eng go mo thusa go rarabolola kgotlhang ya kwa gaabo? (2)
- 17.13 O ithutile eng ka modiragatsi a tshwana le Ntshidi? (2)

[25]

POTSO 18: POTSO YA TLHAMO**GA SE LORATO – MJ Magasa**

Tlhagiso e e reng sephiri ga se fitlhegele ruri le gore maaka a maoto makhutshwane, e tota e le nnete e e se nang bana ba phefo. Tshegetsa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo tsa terama ya Ga se Lorato. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 19: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****GA SE LORATO – MJ Magasa**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO H

MOTSAMAI:	<i>(Ka go ithapeletsa)</i> Kana motho o a tle a dire diphoso A tloge a itharabologelwe. Ga se gore ke ne ke dira ka bomo. Basadi bao ba ne ba ntshetse morago. Le fa ke ne ke leka go ba ikgatholosa, Ba ne ba itlisa kwa go nna. Ba bangwe ba ne ba bile ba dirisa dipheko.	5
GADIFELE:	Se o se buang ga se boammaaruri. O ne o ya kwa basading bao. Fa e le gore ba ne ba go setse morago, Le nna banna ba ntshetse morago. Ba bangwe ba ntheka ka madi.	10
MOTSAMAI:	Ga ke itse gore o tlaa ruta bana jang. Kana Emang o go lebeletse, O tsoga a dira jaaka wena jaana. A mme Lesego mmaago o dira sentle? Kana gongwe fa o ka bua le ena A ka go utlwa botoka.	15
LESEGO:	Selo se le sengwe fela se ke ka se kopang mme Ke gore a se ka a go tima dijo, Wa tloga wa omelediwa ke tlala. Fa e le go go tlhokomela le go go tseela matsapa ape, Ga ke a tshwanela go mo tshwenya. Mme ga a bolo go tshwenyega ka rona A re godisa ka bothata. Jaanong nte a ikhutse tlhaloganyo	20 25
MOTSAMAI:	Sa lona ke go tlhola lo siane ka dikoloi, Le go mpega ga lo ke lo mpega. Kana le nna ke itse go kgweetsa Le nna lo ka bo lo nkadima.	30
BOTLHE:	<i>(Ba swa ka ditshego)</i>	

- 19.1 Mmuisano o o mo nopolong e o diragalela kwa kae? (1)
- 19.2 Ke diphoso dife tse Motsamai a kayang fa a di dirile? (2)
- 19.3 Faa maina a le MABEDI a makgarebe a Motsamai a neng a re a itlisa kwa go ena. (2)
- 19.4 Naya dilo di le PEDI tse Lesego a neng a kopa mmaagwe gore a se ke a di direla Motsamai, go ya ka temana. (2)
- 19.5 Naya dintlha di le PEDI tse Motsamai a ngongoregang ka tsona go ya ka temana. (2)
- 19.6 Ke eng se se tlotlheleditseng Mantsho go thusa Gadifele? (2)
- 19.7 Ke dilo dife tse PEDI tse Motsamai a di diretseng *Suzan*? (2)
- 19.8 Semelo sa ga *Angeline* se thusitse jang mo go tswelletseng ditiragalo tsa terama e? (2)
- 19.9 Ke seabe sefe se Kefentse a nnileng le sona mo tharabololong ya kgotlhang ya terama e? (2)
- 19.10 Fa *Bra Dan* e ne e le tsala ya gago, ke kgakololo efe e o neng o ka e mo naya? (2)
- 19.11 Go ya ka wena, a go ne go siame gore Motsamai a ngongoregele go duelela bana ba gagwe madi a tlamelo a a kana ka diranta di le makgoloamararo? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 19.12 Fa o ka bo o le Sentebaleng, a o ne o ka itumelela boswa jo mmaago a go betlelang bona? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 19.13 O ithutile eng ka modiragatsi a tshwana le Selapo? (2)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80